

PAX

Magazine

1 Voorjaar 2024
www.paxvoorvrede.nl

2 jaar oorlog in Oekraïne:
Hoe grensgemeente
Horodnja de bezetting
overleefde

**Rolien Sasse: 'Meer
militarisering alleen is
niet voldoende voor vrede'**

**Advocaat Liesbeth Zegveld:
'Onze overheid is heel
hardleers'**

Don't bank on the bomb: Onhoudbare investeringen in nucleaire wapens

Het nieuwste Don't Bank on the Bomb rapport van PAX, *Untenable Investments*, laat zien dat nog altijd 287 financiële instellingen aanzienlijke relaties hebben met producenten van nucleaire wapens. Dat is wel minder dan in 2022, toen het er nog 306 waren. De Nederlandse bedrijven ING, Aegon, Exor en Pensioenfonds Detailhandel blijven wel investeren in de kernwapenindustrie. Dat terwijl, twee jaar na de Russische invasie van Oekraïne, de wereldwijde nucleaire dreiging onverminderd hoog blijft. Lichtpuntje is dat Nederlandse instellingen weinig gehoor geven aan de aanmoedigingen van het Ministerie van Defensie om meer te investeren in defensiebedrijven. De minister doet dit vanwege de oorlog in Oekraïne.

Teken de petitie: géén defensieverdrag met Israël!

In Gaza voltrekt zich momenteel een humanitaire catastrofe, waarbij het Israëlische leger verantwoordelijk is voor talloze oorlogsmisdaden. Desondanks staat Nederland op het punt om, naast de al bestaande militaire samenwerking, een defensieverdrag met Israël te sluiten. Dit verdrag regelt de aanwezigheid van Israëlische militairen op Nederlands grondgebied en vice versa. Het zal toekomstige samenwerking met het Israëlische leger vergemakkelijken. Samen met The Rights Forum en Stop Wapenhandel startte PAX een petitie die de Eerste Kamer oproept om af te zien van dit verdrag. Help mee om het defensieverdrag met Israël tegen te houden. Teken de petitie via paxvoorvrede.nl/defensieverdrag of scan de QR-code!

PAX op manifestatie voor Oekraïne

Op 24 februari was het twee jaar geleden dat Poetin de grootschalige aanval op Oekraïne opende. Om stil te staan bij het geweld en om te laten zien hoe belangrijk het is om Oekraïne te blijven steunen, organiseerde Stichting Oekraïners in Nederland een manifestatie op de Dam in Amsterdam. Ook PAX was aanwezig. Directeur Rolien Sasse hield een toespraak. De - uit het Engels vertaalde - speech kun je lezen via paxvoorvrede.nl/vrij-oekraïne

4

Twee jaar oorlog in Oekraïne

Hoe om te gaan met de constante dreiging van het Russische leger? De worstelingen van de grensgemeente Hordodnja in het noorden van Oekraïne staan symbool voor die van veel Oekraïense steden en dorpen na twee jaar oorlog.

8

Advocaat Liesbeth Zegveld vecht voor het oorlogsrecht

Zegveld staat burgers en ngo's bij in hun zaken tegen de staat. Zoals het kort geding van PAX om te zorgen dat Nederland stopt met gevechtsvliegtuigen leveren aan Israël.

12

Vrede in Europa: er is meer nodig dan militarisering

Het publieke en politieke debat spitst zich alsmaar meer toe op meer militarisering. Directeur Rolien Sasse maakt zich hier zorgen over: de angst voor oorlog is leidend en visie op vrede ontbreekt.

Rolien Sasse,
algemeen directeur PAX

'Slecht nieuws voor Oekraïne is slecht nieuws voor Europa'

Op 24 februari was het al weer twee jaar geleden dat Rusland Oekraïne binnenviel. Een triest moment, dat met de Oekraïense gemeenschap in Nederland op de Dam werd herdacht. De zorgen en het verdriet zijn nog steeds groot: de oorlog eist elke dag meer slachtoffers en Poetin heeft zijn positie op vele fronten versterkt. Honderdduizenden levens gingen al verloren. In bezette gebieden zijn kinderen ontvoerd naar Rusland en worden Oekraïners onderdrukt. Het regime van Poetin gebruikt grof geweld tegen iedereen die zich verzet, zowel binnen als buiten Rusland. De nog onopgehelderde moord op oppositiepoliticus Navalny is hier een schrijnend voorbeeld van.

President Zelensky vroeg de internationale gemeenschap in München deze week hem "niet te vragen wanneer de oorlog eindigt, maar hoe het mogelijk is dat Poetin in staat is de oorlog voort te zetten." Hij doelde op de halfslachtige internationale steun die hij ontvangt. Waar hij vooral

Foto: Gabriela Hengeveld

militaire steun bedoelt, zien we dezelfde halfslachtigheid in de internationale afwijzing van de agressie van Rusland en de diplomatie om die te beëindigen.

Westerse landen, waaronder Nederland, verloren het afgelopen half jaar veel van hun internationale geloofwaardigheid door Israël te steunen in haar buitenproportioneel bloedige oorlog in Gaza. De brede internationale diplomatieke druk op Moskou, die in het eerste jaar na de invasie nog aanwezig was, is inmiddels verstomd en beperkt zich steeds meer tot de NAVO en haar vrienden. West-Afrikaanse landen keerden zich door een serie coups af van het Westen en Rusland en omarmden China. De BRICS-landen houden zich op de vlakte of geven zelfs steun aan Rusland. De NAVO raakt op deze manier geïsoleerd en is intern verzwakt door de opkomst van Trump en radicaal rechts. Al deze ontwikkelingen zijn slecht nieuws, niet alleen voor Oekraïne, maar ook voor de veiligheid van Europa.

Colofon

PAX Magazine Nummer 1/Voorjaar 2024
PAX staat voor vrede. Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werken wij aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld.
PAX Magazine verschijnt vier keer per jaar en wordt toegonden aan onze donateurs.
Redactie Janneke Juffermans, Sabine Scharwachter
Aan dit nummer werkten mee Nick van Bree, Marlou van Campen, Cinta Depondt, Florian Handgraaf, Rolien Sasse, Joris van het Sandt, Frank Slijper, Egbert Wesselink
Fotografie o.a. Gabriela Hengeveld, Alina Smutko
Foto Cover Alina Smutko
Basisvormgeving Ondergrond, Amsterdam
Vormgeving Van Deventer, 's-Gravenzande
Druk Van Deventer, 's-Gravenzande
ISSN 2352-300X

PAX

St. Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
Postbus 19318
3501 DH Utrecht
Tel: 030 - 233 33 46
donateurs@paxforpeace.nl
www.paxvoorvrede.nl
IBAN: NL03TRIO 0390 5150 00

PAX Magazine is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de Christelijke Bibliotheek voor blinden en slechtzienden. Wilt u een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wilt u hierover meer informatie? Dan kunt u contact opnemen met de CBB, tel. nr. 0341-565 477, e-mail: klantenservice@cbb.nl

• Willen wij ons ideaal van collectieve vrede en veiligheid
• weer nieuw leven inblazen, dan is alleen militaire hulp – hoe
• belangrijk ook – niet voldoende. We moeten alles doen om
• het internationaal recht overeind te houden, en wereldwijd
• bondgenoten zoeken die zich hard maken voor collectieve
• vrede en veiligheid. Alleen zo kan een agressor als Rusland
• gedwongen worden in te binden.

• Nederland lijkt uit angst voor dreiging uit Rusland alles in
• te zetten op bewapening. Wapens kunnen een oorlog
• beslechten en zijn nodig om mensen te beschermen, maar
• brengen geen vrede. Daarvoor moet gewerkt worden aan
• wederzijds vertrouwen, rechtsorde, democratie en
• samenwerking.

• PAX stond op 24 februari met de Oekraïense gemeenschap
• en vele anderen op de Dam. Tot vrede bereikt is, moeten wij
• Oekraïne met alle middelen blijven steunen. ♦

Hoe Horodnja de bezetting overleefde
en hoe de oorlog het leven in de gemeente tekent

A large group of people, including men, women, and children, are gathered in a grassy area in front of a large, white, damaged church with a golden dome. The church shows signs of destruction, with missing roof tiles and exposed brickwork. The people are engaged in various activities, some sitting on the grass, others standing and talking. The sky is blue with scattered white clouds.

'De oorlog heeft onze saamhorigheid versterkt'

PAX werkte de afgelopen twee jaar in grensgemeente Horodnja en de stad aan het versterken van sociale cohesie, met steun van de Nederlandse ambassade in Kyiv.

De worstelingen van deze gemeenschap staan symbool voor die van veel Oekraïense steden en dorpen na twee jaar oorlog.

Door: Cinta Depondt

Horodnja, in de regio Tsjernihiv in het noorden van Oekraïne, is de enige gemeente die grenst aan zowel Rusland als Belarus. In februari 2022, toen het Russische leger van verschillende kanten Oekraïne binnenviel, werden het stadje Horodnja en de omringende dorpen direct bezet. Het leger trok via Horodnja op naar de stad Tsjernihiv met het doel om ook vanuit het noordoosten Kyiv aan te vallen.

Volodymyr Pintsjoek, locoburgemeester van Horodnja, vertelt geëmotioneerd over die tijd: "Het was een periode waarin er veel saamhorigheid van ons werd gevraagd binnen onze gemeente. Zoals het zorgen voor voldoende voedsel en medicijnen. Iedere dag was er een nieuwe uitdaging. Gelukkig lukte dat; we vonden bijvoorbeeld een manier om medicijnen naar het ziekenhuis te krijgen. Er was anesthesie nodig, die we via de rivier naar de stad brachten: tijdens de bezetting werden er acht kinderen geboren."

Vergeleken met de regio Kyiv, waarvan Boetsja het bloedstollende en in Nederland bekende voorbeeld is geworden, kwam Horodnja er relatief goed vanaf. Het was het begin van de grootschalige oorlog en niet alle Russische legereenheden opereerden op dat moment met dezelfde mate van agressie.

Pintsjoek: "We werkten onder de Oekraïense vlag en behielden onze pro-Oekraïense positie gedurende de bezetting. We hielden de Russische colonnes tegen en liepen ze tegemoet met Oekraïense vlaggen; we zeiden dat we geen enkele hulp nodig hadden, dat we onafhankelijk zijn en dat we daar trots op zijn." Het Russische leger maakte een uitzondering en verving de vlag van Horodnja niet voor die van Rusland.

Leven na de bezetting

Op 3 april 2022 was de bezetting in de gemeente officieel voorbij – maar daarmee was de oorlog allesbehalve afgelopen.,

Sinds de gemeentelijke herindeling van 2020 is het gemeentebestuur, behalve de stad Horodnja, verantwoordelijk voor 58 omliggende dorpen. Sommige daarvan liggen direct aan de grens en worden vanuit Rusland met grote regelmaat beschoten met zware artillerie, om oorlogsmoeheid onder de bevolking te creëren met het doel Oekraïne alsnog tot

Onlangs werden in één week meer dan 23 raketten afgevuurd op een weg die kinderen gebruiken om naar school te gaan

overgave te dwingen. Onlangs werden er in één week meer dan 23 raketten afgevuurd op een weg waarlangs voedsel vervoerd wordt en kinderen naar school gaan. Het is er permanent onveilig.

De explosies zijn ook in de stad duidelijk te horen. Vooral mentaal is het zwaar – des te meer omdat er op sociale media veel nepnieuws rondgaat

over een nieuwe aanval uit het noorden. Volodymyr: "Dat maakt de mensen bang, en als ze dan zien hoe ingenieurs bezig zijn antitankblokkades en andere beschermingsconstructies te bouwen, is dat psychologisch erg zwaar. We verwachten allemaal dat de verschrikkingen van een tweede bezetting veel erger en enger zouden zijn." Dat is te begrijpen gezien hoe wreed er in de nu nog bezette gebieden door de Russen wordt opgetreden.

Gevolgen voor de gemeenschap

Behalve de onveiligheid hebben de voorbije bezetting en de voortdurende oorlog grote gevolgen voor de economische kansen van de gemeente. Vroeger een doorvoerroute met levendige handel met Rusland en Belarus, ligt de gemeente nu aan een gesloten grens. "We zitten op een economisch doodlopende weg," zegt Volodymyr. "Er is geen economische ontwikkeling, er zijn geen banen." De bedrijven die er waren raakten hun personeel deels kwijt aan het leger. Zelfs van het midden- en kleinbedrijf is weinig over, en er worden geen nieuwe bedrijven geopend. Het risico van beschietingen of een mogelijke nieuwe inval over de grens is te groot en maakt de gemeente onaantrekkelijk voor investeerders. Ook de verbinding met de buitenwereld lijdt hieronder. Kabelbedrijven staan niet te springen om beschadigde infrastructuur te repareren: het is gevaarlijk vanwege de beschietingen en levert ze weinig op. Het is daarom ploeteren voor huishoudens om voldoende inkomen te genereren.

Doen wat je kunt, daar waar je bent

Behalve beproevingen brengen de oorlogsomstandigheden ook veel vastberadenheid, saamhorigheid en creativiteit. Er wordt hard (samen)gewerkt om de basisvoorzieningen draaiende te houden, en ook dat voelt als een daad van verzet tegen de verwoestingen van de invasie, vertelt de locoburgemeester, geheel in lijn met het devies 'doe wat

Een Oekraïense man in zijn appartement in Tsjernihiv, dat aan het begin van de grootschalige invasie verwoest is door een Russische luchtaanval. Foto: Alina Smutko.

je kunt, daar waar je bent' dat vanaf het begin van de invasie door heel het land rondging. Scholen, gezondheidszorg, water, en sociale ondersteuning draaien zo goed als mogelijk onder de omstandigheden, en lokale landbouw zorgt voor een minimum aan voedsel.

Volodymyr: "Wat ons inspireert is onze verplichting om stabiliteit te waarborgen voor de gemeenschap." Veiligheid heeft daarbij de hoogste prioriteit: er wordt veel energie gestoken in het creëren en inrichten van schuilkelders, vooral bij scholen, zodat de kinderen veilig naar school kunnen. Volgens een vorig jaar aangenomen wet mogen kinderen niet naar school als er geen volledig uitgeruste schuilkelder is, en in de dorpen langs de grens is die ook hard nodig. "Dat is onze plicht, en dat is waar we het allemaal voor doen: voor de toekomst."

De betekenis van steun en samenwerking

"Donor- en vrijwilligersorganisaties die sociale steun verlenen helpen ontzettend," vertelt Volodymyr. Dat is soms met geld, levensmiddelen en andere basisbehoeften, en brandstof voor verwarming in de winter. "Het helpt enorm om gesteund te worden." Maar steun van buitenaf is meer dan materiële hulp. "Ik denk niet dat we alleen voedsel nodig

hebben," zegt burgemeester Andriy Bohdan, "We hebben zaken nodig die ons helpen bij de wederopbouw, voor duurzame ontwikkeling, om straks makkelijker te kunnen integreren in de Europese gemeenschap."

Nataliya Drozd, hoofd van partnerorganisatie van PAX Dobrochyn uit

'We doen het allemaal voor onze toekomst'

Tsjernihiv, vertelt hoe ook solidariteit belangrijk is voor de mensen in Horodnja: "Ze zijn niet alleen. Ze krijgen steun van buitenlandse en Oekraïense partners, en dat gevoel van samen

doen en gemeenschappelijkheid geeft al kracht: niet alleen achtergelaten te worden met al je problemen." Het is van betekenis dat ook PAX medewerkers de reis naar de grensgemeente maken.

De waarde van mensen

"De gemeenschap begrijpt nu dat de mensen, het sociaal kapitaal, het waardevolste zijn," vertelt Nataliya. "Onder bezetting, als de dreiging heel dichtbij is, verenigen mensen zich heel gemakkelijk, maar als de dreiging afneemt, komen alle conflicten en verschillen weer bovendrijven: wie zich hoe gedragen heeft, wie hoeveel humanitaire hulp heeft ontvangen, enzovoort."

Mede om al deze verschillende verhalen een plek te geven heeft het Oekraïense

Instituut voor Nationale Herinnering samen met PAX verhalen verzameld van inwoners van Horodnja (en van de stad Tsjernihiv) over de periode van de bezetting, en hoe die door mensen binnen dezelfde gemeenschap heel verschillend beleefd is.

Nataliya, die ook betrokken is bij het Oekraïense Instituut voor Nationale Herinnering: "Het was heel goed dat we dit project direct gestart zijn en niet bijvoorbeeld een jaar later. Met onze aanwezigheid en facilitatie hebben we het spanningsniveau verlaagd. We kunnen de conflicten niet elimineren, maar hebben instrumenten kunnen aanreiken, ruimte kunnen creëren om te praten, waarin de conflicten boven konden komen en doorgesproken worden." Dankzij de hulp is dit proces voor de inwoners van Horodnja veel soepeler verlopen dan voor anderen.

Uitwisseling en leren

Voor Pintsjoek gaat de samenwerking met PAX in de eerste plaats over het leren van ervaringen van anderen met wederopbouw. "De accenten die PAX legt stellen ons in staat om kennis op te doen, en met die kennis kunnen we verschillende projecten realiseren in de gemeenschap en de wederopbouw plannen." Zoals Nataliya zegt: "We hebben de lokale autoriteiten instrumenten gegeven zoals gesprekstechnieken om de mensen te laten ervaren dat ze gehoord worden."

Begin 2023 organiseerde PAX een uitwisselingsbezoek naar Tuzla in Bosnië-

Een man betreedt zijn woongebouw in Tsjernihiv dat door Rusland is gebombardeerd. Foto: Alina Smutko.

Een lokale bewoner passeert een kerk in Loekashivka, een dorp in de regio Tsjernihiv, die door Russische troepen tijdens de bezetting werd verwoest. Foto: Alina Smutko.

Een lokale bewoner in de regio Tsjernihiv ruimt op na een Russische aanval. Foto: Alina Smutko.

Herzegovina, waar gemeentebestuurders en activisten samen leerden over wederopbouw na oorlog. Volodymyr zag daar onder andere hoe belangrijk het is om naar de toekomst te kijken, ook nu al, nu de oorlog nog volop gaande is, en je eigen ontwikkeling vorm te geven. “We waren verbaasd dat er na zoveel jaar nog steeds bordjes met ‘landmijnen’ staan in de velden. We begrepen dat dit ook voor ons een uitdaging wordt: langs de grens liggen veel velden vol met mijnen. Dat heeft me wel aan het denken gezet: dat dit een groot probleem is waar we mee aan de slag zullen moeten.” Ook het belang van samenwerking met ngo’s was een waardevolle les.

In november vorig jaar nodigde PAX een delegatie uit voor een bezoek aan Nederland en Brussel om hen de mogelijkheid te geven hun verhaal

met mensen hier en in Europese bestuursorganen te delen. Burgemeester Bohdan van Horodnja ging mee. “Het was belangrijk om Nederland van een andere kant te kunnen bekijken: verschillende steden te bezoeken, te zien hoe boerenbedrijven worden gerund; dat was indrukwekkend en leerzaam. We waren onder de indruk van de houding ten aanzien van Oekraïners: een grote wens om te helpen, en veel medeleven.” En de reis viel op een bijzonder moment: “We waren in Brussel toen werd aangekondigd dat het Europese integratieproces voor Oekraïne gaat beginnen. We waren één van de eersten die dat hoorden. Het was een symbolisch moment.”

Meer dan een project

Het project van PAX in Horodnja is afgelopen, maar de contacten blijven. Die continuïteit is belangrijk, vertelt Nataliya:

“We schrijven nu een voorstel voor een project waar we de uitrusting voor schuilkelders in opnemen. PAX heeft ons geholpen om samen na te denken over waar we behoefte aan hebben en dit kwam naar voren. De aanwezigheid en steun blijven voelbaar.

Ook de burgemeester ziet resultaten die verder gaan dan het project zelf: “Nu schrijven we brieven aan verschillende organisaties om mogelijkheden te verkennen waarmee we onze kleine gemeente verder kunnen ontwikkelen.” En: “Toen we in Brussel waren met onze delegatie, hebben we drie presentaties gehouden. En vandaag hadden we een bijeenkomst in Tsjernihiv: we gaan een samenwerking starten met een Duitse organisatie. En dat is een gevolg van die reis!”

“We geloven in de overwinning, dat is het belangrijkste. Als die er komt, kunnen we alle andere problemen ook aan,” zegt Volodymyr ter afsluiting. Tegelijk weet iedereen dat een overwinning nog ver weg is, en is er nu in Horodnja een veel groter besef is over wat die andere problemen zijn en wat er nodig is om die het hoofd te bieden. ♦

Steun ons vredeswerk

Al sinds 2014 ondersteunt PAX lokale organisaties in Oekraïne, die zich inzetten voor sociale projecten. Deze projecten helpen mensen zo goed mogelijk samen de oorlog te doorstaan. Dit werk kan niet zonder de steun van onze donateurs. Juist nu de aandacht voor Oekraïne dreigt weg te ebben, blijft die steun hard nodig. Een bijdrage voor ons vredeswerk in Oekraïne en andere conflictgebieden is daarom erg welkom.

U kunt uw **gift** overmaken via paxvoorvrede.nl/veerkracht, via onderstaande QR-code of via ons rekeningnummer NL03 TRIO 0390 5150 00 o.v.v. veerkracht. Dank u wel.

'Extra zwaar is het als een oorlog doorgaat tijdens de gang naar de rechter'

Liesbeth Zegveld tijdens het hoger beroep over de Nederlandse F-35 onderdelen aan Israël. Foto: Jeroen Jumelet (ANP)

Advocaat Liesbeth Zegveld heeft al meerdere rechtszaken op het gebied van oorlogsrecht gewonnen: Srebrenica op het gebied van oorlogsrecht op haar naam staan: Srebrenica (gelijk gekregen in 2013), Hawija (defensie moet onschuld aantonen) en meest recent in hoger beroep: Nederland moet stoppen met leveren van onderdelen voor gevechtsvliegtuigen aan Israël. Die laatste zaak was aangespannen door PAX, The Rights Forum en Oxfam Novib. Hoe weten burgers en ngo's haar te vinden en wat drijft haar? 'Ik heb met alle mensen die ik heb bijgestaan nog contact'.

Door: Janneke Juffermans

Op 12 februari gaf de rechter PAX, The Rights Forum en Oxfam Novib in hun zaak tegen de Nederlandse staat in hoger beroep gelijk: Nederland moet stoppen met het leveren van F-35 gevechtsvliegtuigen. De drie organisaties werden bijgestaan door advocaat Liesbeth Zegveld, bekend van eerdere zaken van oorlogsslachtoffers tegen de staat.

Ze is een van de weinige advocaten die dit soort zaken voert. “En dat geldt zelfs bijna wereldwijd,” zegt Zegveld aan de telefoon, op de vrijdag vóór de uitspraak rond de F-35 gevechtsvliegtuigen.

Op het moment van het interview was de overwinning in het hoger beroep in de zaak rond de levering van F-35 gevechtsvliegtuigen nog niet bekend.

De zaak tegen de Nederlandse staat om F-35 onderdelen voor Israël

Frank Slijper, projectleider Wapenhandel: “Net gearriveerd op mijn vakantiebestemming voor een paar vrije dagen, lees ik in het NRC

dat vanuit Nederland kort na 7 oktober vrachten F-35 onderdelen naar Israël zijn gevlogen. Ik app direct Liesbeth, met wie ik de afgelopen jaren ook nauw heb samengewerkt in een andere zaak.

‘Kort geding?’

‘Ja. Doet PAX mee?’

Vier weken later staat PAX met Oxfam Novib en The Rights Forum voor de rechter in Den Haag. In onze dagvaarding hebben we in detail beschreven hoe Israël in woord en daad heeft gereageerd op de aanslagen van Hamas en hoe de F-35 gevechtsvliegtuigen daarin een rol spelen. We betogen dat het risico groot is dat Nederland met deze leveringen betrokken raakt bij Israëlische oorlogsmisdaden en dat Nederland ze daarom moet stoppen. Die verplichtingen vloeien voort uit Europese wetgeving en het internationale wapenhandelsverdrag, én de Geneefse Conventie inzake het humanitair oorlogsrecht en de Genocide Conventie, allemaal overeenkomsten waar Nederland zijn handtekening onder heeft gezet – en waarmee we ook andere landen de maat nemen. De afgelopen tien jaar heeft PAX ook tweemaal tegen wapenexporten naar Egypte geprocedeerd. Jurisprudentie die daaruit is ontstaan is heel belangrijk voor deze F-35 zaak.

Hoewel we in eerste instantie op punten verliezen, krijgen we in hoger beroep op al onze punten gelijk. Massale ontlading bij iedereen die erbij betrokken is: na drie maanden keihard werken een lichtpuntje hoop in een verder steeds ondraaglijker situatie in Gaza. Ik hoop dat dit een schakel mag zijn die de houding van het westen naar Israël doet kantelen: naar een staakt-het-vuren en een stop op verdere wapenleveranties aan Israël.”

De Zweedse zaak tegen Lundin Energy in Zuid-Soedan

Egbert Wesselink, senior beleidsadviseur: "In 2010 schreef ik voor PAX het rapport

Unpaid Debt, dat Zweden opriep om de rol van Lundin Energy bij oorlogsmisdaden in Zuid-Soedan te onderzoeken. Daarna opende het Zweedse OM een onderzoek. Sindsdien steunt PAX lokale gemeenschappen om voor hun recht op herstel op te komen. Dat gaat niet vanzelf. De aandeelhouders van Lundin Energy, op de eerste plaats de familie Lundin, hebben vorig jaar hun miljarden alvast uit het bedrijf weggesluisd. Dat maakt het moeilijker, maar toont ook dat ze de hete adem van het OM en van hun slachtoffers in hun nek voelen.

In september 2023 startte de rechtszaak tegen Lundin: de grootste in de Zweedse geschiedenis, die ook internationaal van groot belang is. Hoewel de definitieve uitspraak pas in 2029 volgt, is het al een grote overwinning dat de zaak nu voor de rechter is. Voor tienduizenden Zuid-Soedanese slachtoffers betekent het erkenning. Ook is het nu al een sterke waarschuwing voor andere bedrijven die in oorlogsgebieden opereren: zij moeten serieus rekening houden met de bevolking, want ook hun misdaden worden bestraft. Dat is nieuw, en kan veel ellende voorkomen."

Meer weten over de Lundin-rechtszaak? Kijk op www.unpaiddebt.org of beluister de podcastserie Lundin War Crimes Trial.

Advocaten zoals Zegveld zijn er niet zoveel. Maar weinig andere advocaten willen en kunnen hun vingers branden aan zaken die met het oorlogsrecht te maken hebben. Het civiel aan de orde kunnen stellen van dit soort misstanden zoals ze doet in Nederland, kan bovendien niet in alle landen. "Dat ik deze zaken kan doen is dus een combinatie van ons rechtsstelsel, mijn expertise én onze mogelijkheid tot rechtsbijstand voor mensen met een kleine beurs. Dat hebben we heel goed geregeld in Nederland."

In uw huidige rechtszaak tegen de staat strijdt u samen met ngo's namelijk Oxfam, The Rights Forum en PAX. Bij de zaak tegen de staat rond Hawija (waarbij Nederlandse militairen een wapenopslag in Irak bombardeerden met dodelijke slachtoffers tot gevolg) waren het burgers die samen met u een rechtszaak begonnen. Hoe komen zij bij u terecht?

"Heel vaak gebeurt dat via journalisten. Die zijn in gebieden en spreken met mensen. Die mensen zijn boos en willen het er niet bij laten zitten. Journalisten wijzen hen dan op de mogelijkheid van een rechtsgang. Soms gaat het ook via een ngo, zoals via PAX. Dat was bijvoorbeeld in de zaak Hawija het geval. Zo krijg ik contact met slachtoffers en ik help ze dan met uitdenken hoe ze gerechtigheid kunnen bereiken. Ik werk heel intensief en actief met mensen samen."

Dat lijkt me op zo'n afstand best lastig, ook om alle informatie rond te krijgen.

"Ja, dat klopt. We moesten bijvoorbeeld in de huidige zaak over het leveren van gevechtsvliegtuigen aan Israël aantonen dat deze gevechtsvliegtuigen ook echt ingezet zijn boven Gaza. Dat is gelukt!"

De rechter heeft in eerste instantie de eis dat Nederland moest stoppen met het leveren van gevechtsvliegtuigen afgewezen. Ook de uitspraak van het Internationaal Gerechtshof dat Israël zich mogelijk schuldig maakt aan genocide noopt nog niet tot Nederlandse actie. Levert het dan wel wat op om zo'n zaak te starten?

"We hebben (in eerste instantie, red.) inderdaad verloren. Ik zag dat de rechter niets liever wilde dan toewijzen. De gevechtsvliegtuigen zijn Amerikaans eigendom en Nederland is heel blij dat wij die hier hebben. Daarmee hangt deze kwestie ook samen met politieke standpunten. En met politiek mag de rechter zich niet bemoeien. De rechter heeft de afspraken zo geïnterpreteerd dat Nederland niet onrechtmatig bezig is. Dat is natuurlijk een teleurstelling. Ik sprak een andere advocaat en die zei: 'Je gaat het waarschijnlijk niet halen, dat hoger beroep.' Misschien heeft hij gelijk, toch moet ik het doen. Ik moet echt blijven geloven. Ik kan zo'n ontmoediging niet toelaten. Overigens is verliezen niet hopeloos. Door zo'n zaak wordt de discussie opgevoerd, ook binnen ministeries. Mensen gaan erover nadenken. Ik hield gister een lezing voor studenten van de Universiteit van Amsterdam. Het is belangrijk – ook voor jonge mensen – om te weten dat ze een rol kunnen spelen, iets kunnen doen. Zo'n zaak heeft dus ook een enorme voorbeeldfunctie. Het geeft hoop en dat is heel erg belangrijk. Bovendien moeten we ervan uitgaan dat Nederland zich aan de uitspraken houdt. Nicaragua gaat Nederland en ook andere landen die wapens aan Israël blijven leveren nu ook voor de rechter dagen."

Vaak gaan uw zaken om het onrechtmatig leveren van wapens of het eisen van compensatie voor slachtoffers. U zegt in een eerder interview met Wordt Vervolgd (het onafhankelijke journalistieke blad van Amnesty): 'Nu met Gaza ook: we maken iets kapot, en vervolgens bouwen we het weer op.' Wat zou er structureel moeten veranderen om dit mechanisme: eerst kapot maken en dan tot bezinning komen en repareren te doorbreken?

"Ja, zo gaat het elke keer. Over tien jaar hebben we een uitvoerig rapport over Gaza waarin we spijt betuigen. We zijn blijkbaar niet sterk genoeg om principieel te zijn en het te zien. We zijn als land te laf, hebben te weinig visie. Ook het vermogen om vooruit te kijken en te leren van eerdere fouten hebben we vaak niet in Nederland. Bovendien zeggen verantwoordelijke bewindslieden ook dat het niet zoveel

uitmaakt. Als wij niet leveren, dan levert een ander land die wapens wel. Ook een manier om ons standpunt overeind te houden.”

Dus volgt een gang naar de rechter. Dat is best een zwaar middel om maatschappelijke gerechtigheid af te dwingen. Hoe komt het dat dit steeds vaker gebeurt?

“Er lijkt steeds vaker een rare reflex om niet over grote dossiers in gesprek te gaan binnen de ministeries. Daardoor is het probleemoplossend vermogen op dat soort dossiers in Nederland heel klein. Achteraf gezien had bijvoorbeeld Srebrenica al veel eerder opgelost kunnen worden. Pas de derde minister van Defensie na de uitspraak van de rechter in 2013 (Hennis-Plasschaert) besloot tot excuses en schadevergoedingen. Toen dacht ik: dit had ook veertien jaar eerder gekund. Vaak komen ministeries er met elkaar niet uit en komt het uiteindelijk voor de rechter. Dat betekent dat het lang duurt voordat er een besluit genomen wordt en in die tijd is er extra schade. Gelukkig hebben we wel hele goede rechters in Nederland, voor hen neem ik mijn petje af.”

In de zaak Hawija moet het leger van de rechter aantonen op basis waarvan het de beslissing nam om te bombarderen en waarom het zegt niet te hebben geweten dat er burgerslachtoffers zouden vallen. Daarvoor heeft het tot eind februari de tijd.

Als reactie op de uitspraak van de rechter rond het leveren van de gevechtsvliegtuigen aan Israël is de staat in cassatie gegaan. Dat betekent dat de staat betwist dat het recht goed is toegepast en de Hoge Raad daarover moet oordelen. Mogelijk wordt dan besloten dat een nieuwe rechter opnieuw moet oordelen. In afwachting van de uitspraak van de Hoge Raad moet de staat zich echter houden aan de huidige uitspraak van de rechter.

Hoe bent u hier eigenlijk ingerold? Het is me nogal een tak van sport.

“Ik was gepromoveerd in het oorlogsrecht en toen zei (inmiddels emeritus) hoogleraar internationaal recht Paul van Boven: ‘Eigenlijk is dat internationaal oorlogsrecht een slapend systeem. Wie handhaaft het?’ Dat was ook zo. Toen kwam Srebrenica, en ging ik ermee aan de slag. Na Srebrenica kwamen Indonesië, de Nederlandse Spoorwegen, Afghanistan... zo bleven de zaken elkaar opvolgen.

Zo’n rechtszaak is inderdaad heel intens. Daar heb ik nu soms wat meer last van dan vroeger. Voor de zaak rond Gaza heb ik drie maanden non-stop gewerkt en ook tijdens de kerst. Wat het extra zwaar maakte, is dat de oorlog ondertussen doorging en gaat. Elke ochtend word je wakker en dan lees je het nieuws met wat er die nacht gebeurd is en dan denk je: sneller, sneller, sneller! In de rechtbank kwamen bij sommigen van ons ook emoties los.”

Hoe beslist u of u een zaak aanneemt en mensen helpt?

“Ik vraag me elke keer af: willen mensen dit? Wat levert het ze op? Het is een lange weg en de uitkomst is onzeker. Je gaat dus echt iets met je cliënt aan. Ik ben er voorzichtiger in geworden, heb na de eerste teleurstellende uitspraak me afgevraagd of we wel door en in hoger beroep moesten gaan en dit ook voorgelegd aan de anderen (Oxfam, PAX en The Rights Forum). Straks verliezen we weer, dacht ik. Maar ze wilden door en dat hebben we gedaan. Waar ik ook over nadenk is: we vragen ook veel van het rechtssysteem en in die tijd worden andere zaken niet behandeld. Dus ook dat neem ik mee als ik een afweging maak.”

Heeft u nog contact met de mensen die u heeft bijgestaan?

“Ja, je krijgt een enorme band met mensen. Dat is ook het mooie van dit werk. Het is elke keer een enorm gevecht en de mensen die dit doen zijn sterk. Dat moet ook wel, het moeten mensen zijn die, als we verliezen, zo’n verlies ook kunnen dragen. Het blijft hún zaak en we doen het dus echt samen.” ♦

De Colombiaanse zaak tegen bazen van mijnbouwbedrijf Drummond

Joris van de Sandt, projectleider Zuid-Amerika:

“Sinds 2012 onderzoekt PAX de geschiedenis van mensenrechtenschendingen in de buurt van grote kolenmijnen in Cesar, Noord-Colombia. Daarbij draait het om twee grote mijnbouwbedrijven: het Amerikaanse Drummond en het Zwitserse Prodeco. Grote hoeveelheden van hun steenkool komen uiteindelijk ook via energieproducenten terecht in Nederland en andere Europese landen. PAX steunt lokale slachtoffer- en vakbondsorganisaties die opkomen voor hun recht op waarheid, gerechtigheid en genoegdoening.

Inmiddels heeft het Colombiaanse OM een rechtszaak aangespannen tegen twee leidinggevenden van het Colombiaanse filiaal van Drummond, vanwege de moord op twee vakbondsleiders in 2001. Zij worden verdacht van betrokkenheid bij het financieren van paramilitaire doodseskaders - bendes die verantwoordelijk worden gehouden voor het vermoorden van duizenden leiders van sociale bewegingen en vakbonden, en het gewelddadig verdrijven van tienduizenden boeren van hun land.

In 2021 was ik aanwezig bij de twintigjarige herdenking van de moord op vakbondsleden. Het greep me aan hoe de vakbondsleiders die hier destijds ooggetuigen van waren, na al die jaren nog steeds erg aangedaan waren. Tegelijkertijd zijn ze onverminderd gemotiveerd om te vechten tegen de straffeloosheid. Dat vind ik zeer bewonderenswaardig.”

Voor veiligheid en vrede is er meer nodig dan militarisatie

Tekst: Rolien Sasse, directeur van PAX

Toen ik begin 2023 directeur van PAX werd, reisde ik eerst naar Israël-Palestina en daarna naar Oekraïne. De oorlog in Oekraïne was toen volop bezig maar in Gaza zou het pas in dat najaar volledig escaleren. Inmiddels is er een dieper bewustzijn in Nederland en Europa dat een stabiele wereld niet meer vanzelfsprekend is. Fundamentele rechten van burgers staan onder druk, een nieuwe wereldorde is zich aan het ontvouwen en Europa staat steeds geïsoleerder in de wereld. Wat we zien is dat het maatschappelijke en politieke debat zich toespitst op militarisering. Meer wapens, gemeenschappelijk importeren en exporteren van defensiematerieel en een toenemende oproep voor het opbouwen van een oorlogseconomie. Ik maak me hier grote zorgen over. Niet omdat bewapening tegen aanhoudende dreiging niet nodig is, maar omdat de angst voor oorlog leidend is en leiderschap en visie op vrede ontbreekt. Militarisering is niet het juiste antwoord voor duurzame veiligheid en vrede in Europa.

In de Verenigde Staten heeft presidentskandidaat Trump gezegd dat Rusland gerust NAVO-landen mag aanvallen als die niet genoeg geld uitgeven aan defensie. De uitspraak van de mogelijk toekomstige president van de Verenigde Staten leidde tot een schokgolf in Europa. Demissionair premier Rutte reageerde desgevraagd dat we in Europa moeten stoppen met praten over Trump. De NAVO, zo zei hij, is ook in het belang van de veiligheid van Amerikanen. Defensie minister Kasja Ollongren reageerde op Trump met een andere wens: Het defensiebudget moet van het streven naar 2% van het BNP naar 4%.

Doorgaans is de redenering dat om zichzelf te verdedigen, Europa zich allereerst

in Europa is sering

goed moet bewapenen. Dat is geen nieuw verhaal. Daarom is het Nederlandse defensiebudget tussen 2014 en 2022 al gestegen van 7,7 miljard naar 14,8 miljard euro. Maar waar de NAVO-norm voorheen een doel suggereerde spreekt Ollongren inmiddels van een 'ondergrens'. Bij radiozender BNR voegde ze er daarom aan toe dat het tijd is dat Nederlandse pensioenfondsen onze pensioengelden beleggen in de wapenindustrie. CDA-Kamerlid Derk Boswijk zei later bij BNR hetzelfde: "We moeten de pensioenfondsen wijzen op hun morele verplichting."

Pensioenfondsen wijzen terecht terug naar de politiek. De ethische kant van het investeren in de wapenindustrie is nog steeds niet behoorlijk geregeld en dus zijn de opties om te investeren beperkt. Alle grote pensioenfondsen sluiten investeren in kernwapens, clustermunities, antipersoonsmijnen, biologische en chemische wapens uit. En grote bedrijven die wapens maken zoals Lockheed Martin, Boeing en Airbus zijn allemaal ook betrokken bij de productie van kernwapens. Recent publiceerde PAX daarover het rapport *Don't Bank on the Bomb* samen met de Internationale Campagne voor de Afschaffing van Kernwapens (ICAN). Een van de conclusies uit het onderzoek is dat de meeste Nederlandse instellingen, behalve ING en Aegon, liever ver weg blijven van de kernwapenindustrie.

De focus op militarisering maakt Nederland en Europa ziende blind. Want hoewel de oproep voor meer wapens eenvoudig, logisch en overzichtelijk klinkt, weten wij als vredesorganisatie dat vrede en veiligheid complexer is. Zo kan je veiligheid voor Nederland en Europa niet los zien van onze internationale relaties en de verschillende belangen. Om tot collectieve veiligheid te komen, liggen de oplossingen daarom voornamelijk in diplomatie, dialoog en de versteviging van de internationale rechtsorde. Niet voor niets zijn uit de lessen van de Tweede Wereldoorlog de Verenigde Naties, de Europese Unie en de NAVO opgericht. Nederland kan geen open, diverse en democratische samenleving zijn als de wereld om ons heen faalt. PAX zal zich met internationale partners voor echt duurzame vrede blijven inzetten. ♦

Ons vredeswerk

Al jaren adviseert PAX de Irakese overheid over **nationaal beleid dat bescherming van burgers door instanties zoals de politie beter waarborgt**. In 2024 lijkt dat beleid er te komen en hoopt PAX de betrokken instanties te ondersteunen met advies en trainingen.

In 2023 uitten meer dan 160 landen hun zorgen over killer robots en namen ze een **cruciale stap richting een internationaal verdrag** dat het gebruik van deze wapens – waarbij geen menselijke bediening is – moet verbieden. In 2024 voert PAX gesprekken met Nederland en andere landen om ervoor te zorgen dat zo'n verdrag er zo snel mogelijk komt.

In 2023 startten we samen met andere organisaties een **rechtszaak tegen de Nederlandse regering vanwege de levering van onderdelen van gevechtsvliegtuigen aan Israël** voor gebruik in onder andere Gaza. In 2024 geeft de rechter ons in een hoger beroep gelijk en moet Nederland binnen 7 dagen stoppen met het leveren van de onderdelen. In 2024 gaat de Nederlandse regering in cassatie tegen deze uitspraak.

Onderzoek van onder andere PAX wijst uit dat **14 Nederlandse financiële instellingen met hun investeringen een hoog risico lopen op betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen** en schendingen van het oorlogsrecht in illegale nederzettingen in bezet Palestijns gebied. In 2024 blijven we financiële instellingen aansporen om hun investeringsbeleid en -praktijk te verbeteren.

Sinds het begin van de Russische invasie in 2022 hebben **Peace Engineers – lokale activisten getraind met steun van PAX – bijna 27.000 mensen ondersteund in hun mentaal welzijn** en psychosociaal herstel en bij verbetering van de sociale cohesie in hun omgeving.

In 2023 besloot de **gemeente Amsterdam bloedkolen uit Colombia te weren** uit de Amsterdamse haven. PAX deed afgelopen jaren onderzoek naar de steenkoolwinning in Colombia waarbij ernstige mensenrechtenschendingen plaatsvonden en steunde vorig jaar een klacht van Colombiaanse slachtoffers tegen verschillende Europese energiemultinationals en de havens van Amsterdam en Rotterdam.

160 mannen, vrouwen en kinderen van de rebellengroep The Lords Resistance Army besloten na bemiddeling van PAX en haar Congolese partner APRU in 2023 hun **rebellenaanpak op te geven**. PAX ondersteunt nu het proces van verzoening, waarheidsvinding en terugkeer in de burgermaatschappij van deze mensen in Uganda, DRC en CAR.

in 2023

Na jaren voorbereiding door onder andere PAX is in 2023 de leiding van het **oliebedrijf Lundin Energy aangeklaagd voor medepllichtigheid aan oorlogsmisdaden tijdens de burgeroorlog in Soedan**. PAX volgt de zaak op de voet, geeft de slachtoffers een stem en pleit er voor dat het bedrijf de slachtoffers genoegdoening en herstel biedt.

Zonder onze donateurs zouden we dit werk nooit kunnen doen. Word ook donateur van PAX.

Ga naar paxvoorvrede.nl/ GeefVoorVrede of scan de QR-code.

Ontvang een zakje olijfbomzaden als welkomstcadeau.

Mobiliseren voor vrede toen & nu

Ruim 40 jaar geleden demonstreerde Nederland massaal tegen kernwapens. Het debat over nieuwe kernwapens bracht Nederland in beweging als nooit tevoren, met demonstraties in Amsterdam (1981, 400.000 mensen) en Den Haag (1983, 550.000) en het Volkspetitionnement (1985, bijna 4 miljoen handtekeningen). Wat zijn de lessen uit het verleden voor het vredeswerk van nú? Hoe bouwen we aan een vredesbeweging?

Denk en doe mee op 16 mei 2024 van 16.30 tot 20.00 bij PAX, Sint Jacobsstraat 12 te Utrecht. Meer informatie en aanmelden via: paxvoorvrede.nl/mobiliserenvoorvrede

PAX steunen via uw testament

Denkt u wel eens na over een legaat of erfenis aan PAX? Bijvoorbeeld omdat u zich als actief lid of donateur betrokken voelt bij onze vredesbeweging. Wij zetten ons in voor vrede, verzoening en gerechtigheid in de wereld. Met uw legaat of erfenis kunt u een belangrijke bijdrage leveren aan het vredeswerk van de toekomst. Meer informatie kunt u vinden op paxvoorvrede.nl/nalaten.

Neem gerust contact op

Wilt u uw PAX-verhaal delen? Of overleggen over hoe u ons vredeswerk kunt steunen? Neemt u gerust contact op met Marlou van Campen, fondsenwerver major donors en nalatenschappen via vancampen@paxforpeace.nl of 06 48 98 14 91.

**PAX komt in actie voor
vrede en veiligheid
wereldwijd. Doe je mee?**

Word ook donateur.

Dankzij onze donateurs kan PAX wereldwijd moedige mensen steunen die zich hard maken voor vrede en veiligheid. Iedere dag opnieuw. Op bladzijde 14 en 15 van dit PAX Magazine kunt u lezen waarvoor we ons het afgelopen jaar hebben ingezet en wat we hebben bereikt.

**Word ook donateur en ontvang een zakje
olijfboomzaden als welkomstcadeau.**

Ga naar paxvoorvrede.nl/GeefVoorVrede of scan de QR-code.

